Journal of Linguistic Studies: Theory and Practice

Print ISSN: 2981-1562 Online ISSN: 2981-1260

Journal Homepage: https://jls.uok.ac.ir/

A Comparative Study of the Pragmatic Theory of Speech Acts in the Legal Discourse

Soraya Sobhani[1]

1. Ph.D. in Linguistics, Research Institute of Education, General Directorate of Education, Khuzestan, Ahvaz. E-mail: sorayasbhn@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received: 25 August 2024
Received in revised form: 22 December 2024
Accepted: 23 February 2025
Available online: 29 March 2026

Keywords:
Pragmatics,
Declarative speech act,
Directive speech act,
Representative speech act,
Legal discourse

ABSTRACT

Objective: Court conversations are a type of legal discourse in which the pragmatic role of language and the recognition of the parties' intentions have a significant effect on the outcome of the proceedings. This comparative study examines the applicability of Searle's (1969) speech act theory in understanding the conversations of judges and defendants and reveals their verbal differences.

Method: Using a descriptive-analytical approach, the study analyzed 20 video files with a total of 100 minutes, taken from the Aparat website through convenience sampling; the data were transcribed and analyzed quantitatively and qualitatively.

Results: The theory proved highly applicable to court conversations. In the conversations of both judges and defendants, the representative speech act had the highest frequency, whereas the expressive and declarative speech acts had the lowest frequency in the conversations of judges and defendants, respectively.

Conclusion: Through their significant use of directive and declarative speech acts, judges were able to portray their undisputed authority in the courtroom.

Cite this article: Sobhani, S. (2026). A comparative study of the pragmatic theory of speech acts in the legal discourse. *Journal of Linguistic Studies: Theory and Practice*, 5(1), 167–184. https://doi.org/10.22034/jls.2025.141994.1152

© The author(s) retain the copyright.

Publisher: University of Kurdistan.

DOI: https://doi.org/10.22034/jls.2025.141994.1152

Introduction

The present study is a legal discourse analysis based on the perspective of forensic linguistics and the approach of pragmatics. Language pragmatics, which is defined as an approach to understanding the intentions and meaning of speakers, is one of the tools used in the analysis of legal discourse. Courtroom conversations are a type of legal discourse in which the practical role of language and understanding meaning is very prominent; because what people often say and what they hide behind words and in their minds are not the same, and this duality in speech requires an understanding of language, the possession of which can greatly influence the judgment of judges. Different theorists in the field of language pragmatics have put forward different ideas. Language analysts have also sought in recent years to use coherent linguistic theories to analyze courtroom conversations and discover the verbal complexities of its participants. In this study, an attempt has been made to select a pragmatic theory that focuses on the dynamics of speech as a social act and has greater visibility and efficiency in courtroom conversations. The theory of "speech act" is one of these processes.

Despite the potential and significant contribution that pragmatic theories and phenomena of language can make in further identifying court language, previous research has rarely addressed this issue, especially in the context of Iranian courts. The small number of sources, articles, and researchers interested in this field of research, and the limited access to first-hand legal linguistic sources, such as court conversations, are major problems in this type of research. In this regard, clarifying the conversations in this context of society, which have been inaccessible for various reasons, including security and legal issues, and have caused researchers to be reluctant to work in this field, shows the importance of this research. Accordingly, the present study is an attempt to answer the questions: "How is the pragmatic category of "speech act" reflected in court conversations, and to what extent is there a difference in its use by judges and defendants?"

A brief note on previous works

Some researchers, in part or whole, in their papers, dissertations and books, attempted to analyze the conversations and the texts of legal contexts based on the classifications of Searle's (1969) "speech act theory". For instance, Momeni (2012) had a study on linguistic crime "lying" in Tehran judicial courts, Askari-Matin and Rahimi (2013) on the text of decrees, Mohammadzadegan-Khoei and Behnam (2014) on closed cases of criminal courts, Abbaszadeh (2019) on criminal and civil court conversations, Catoto (2019) on participants of courtroom conversations, and Haydon (2005) on police interviews. In the results of their research, all of them emphasized the efficiency and adaptability of Searle's theory in the legal context and the identification of its language.

Theoretical framework

Speech acts are elements in language that, because of their specific function and the meaning they give to speech, can create a suitable platform for recognizing speakers' utterances in different linguistic contexts. Especially in the linguistic context of the court, which is the subject of this research, by examining the type of speech act in the participants' conversations, one can become largely familiar with the discourse of the speakers in the court and predict the type of their speech. Austin (1962) was the first to propose the theory of "speech acts". In his research, he studied the role of verbs in sentences and discourse. Austin stated that while sentences can often be used to report states of affairs, the spoken form of some sentences can also be considered as the performance of an action in certain circumstances. He believed that words used in language do work. Before Austin, classical theorists believed that the main function of language was to describe reality. After Austin, other theorists undertook classifications of the nature of speech acts, among which Searle's classifications are the most prominent. Searle (1969) divided speech acts into five categories: "declarative, directive, commissive, impressive, and representative."

"Declarative speech act" is a kind of speech that guarantees the execution of an action by its expression. In other words, the announcement of the successful completion of this action leads to its imminent occurrence and creates change in the outside world. This speech act occurs when the speaker has the power to execute the speech.

"Directive speech act" is a type of speech through which the speaker forces another to do something. Thus, this type of speech manifests as a command, order, advice, request, or wish.

"Commissive speech act" is a kind of speech in which the speaker obliges himself to do something in the future. In other words, the speaker's intention in using this type of speech is to reflect a proposition in the surrounding environment.

"Expressive speech act" is a type of speech by which the speaker uses emotional expression to coordinate words with his or her world of emotions. In fact, the purpose of this work is to express the mental states and inner feelings of the speaker. Accordingly, the speaker tries to express his feelings and emotions about a subject through appreciation, apology, regret, congratulations, curses, etc.

"Representative speech act" is a category of utterances in which the speaker adapts words to his world of beliefs through description, emphasis, proof, protest, or conclusion. In fact, the nature of this statement is the speaker's belief in the truth of the proposition and the intensity of this belief. Therefore, the truth of the statement is the responsibility of the speaker.

Method

The analysis of this research was based on the research method of Schreier (2013) and on the data obtained in the forensic linguistic analysis between the judge and the defendant. In this study, the unit of conversation analysis was considered "sentence" because the "turn-taking" unit had variable sentences, and their number ranged from one to several sentences.

As data, 20 video files of court conversations, with a total of 100 minutes, 1920 sentences for judges and 2350 sentences for defendants, were carefully observed and transcribed and then subjected to statistical analysis. Various criminal topics such as theft, conflict, kidnapping, murder, harassment of women, corruption, terrorist operations, espionage, oil corruption, banking corruption, etc. form the linguistic corpus of this research; all of them are taken from the Aparat website. The data were analyzed in two ways: descriptive (calculating the frequency and percentage of components expressed by judges and defendants) and inferential (comparative calculation of judges' and defendants' conversations with Chi-square (X2)). In the examination of descriptive statistics, the presence of at least 20% difference in the frequency of the variable under study between the judge and the defendant was considered a "gross difference" (Bogdan & Biklen, 2007). In this regard, if the difference was between five and twenty percent, it was considered a "moderate difference," and if the difference was less than five percent, it was considered as a "close difference" (Sobhani, Gorjian and Veisi, 1402). In inferential statistics, Chi-square (X2) was used by SPSS statistical software, version 24, to determine the difference between the conversations of the two groups in the variable of this research (speech act). In the calculation of this test, if the "P-value" was less than 0.05, it was considered a significant difference in the use of the intended category between the two groups of judges and defendants.

Regarding the validity of the research, an attempt was made to analyze the court conversations based on the questions raised, as well as on the basis of the existing theoretical foundations and, most importantly, on the basis of the data obtained. In order to ensure the reliability of the present research, 20% of the data were examined by two researchers, and through Pearson's correlation using SPSS software, version 24, the reliability coefficient (80.0) was obtained; in other words, agreement was obtained in 80% of the analyzed cases.

Conclusion

The category of "speech act" examined in this study, based on the theory of Searle (1969) led to the conclusion that defendants generally had more use of different types of speech acts than judges. But in comparison to defendants, judges had a significant use of two "directive" and "declarative speech acts. Although judges have used other types of speech acts more or less in their speech, the striking occurrence of these two types in their speech depicts the undisputed authority and undoubted superiority of judges in court. The results of this research also show that defendants respectively had more use of the three "representative", "commissive," and "impressive" speech acts in court conversations than judges. This greater use of the three speech acts, based on their practical nature, reveals the discourse motivation of defendants in defending themselves and leads us to the issue of the defendant's lack of power in the

court discourse. The findings of this research demonstrate the efficiency of Searle's (1969) theory of speech acts and its components in court conversations and are an example of an efficient formulation in discourse interactions and in the field of pragmatics.

پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد

شاپا چاپی: ۱۵۶۲-۲۹۸۱ شاپا الکترونیکی: ۱۲۶۰-۲۹۸۱

Journal Homepage: https://jls.uok.ac.ir/

مطالعهٔ تطبیقی مقولهٔ کاربردشناسی کارگفت در گفتمان حقوقی

ثریا سبهانی [۱]

۱. دانش‌آموختهٔ دکتری زبان‌شناسی، پژوهشکدهٔ تعلیم و تربیت، آموزش و پرورش، خوزستان، اهواز. sorayasbhn@gmail.com

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقالهٔ پژوهشی

تاریخچهٔ مقاله:
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۴
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۰۲
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۵
تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۱/۰۹

کلیدواژه‌ها:
کاربردشناسی،
کارگفت اعلامی،
کارگفت ترغیبی،
کارگفت توصیفی،
گفتمان حقوقی.

چکیده

هدف: مکالمات دادگاه نوعی گفتمان حقوقی است که نقش کاربردی زبان و شناخت منظور طرفین گفت‌وگو تأثیر به‌سزایی در نتیجهٔ دادرسی دارد. در این مطالعهٔ تطبیقی سعی شده است میزان کارکرد نظریهٔ کارگفت سرل (۱۹۶۹) در درک مکالمات قضات و متهمان بررسی و تفاوت کلامی آنان آشکار شود.

روش پژوهش: پژوهش با رویکرد توصیفی-تحلیلی انجام شد. داده‌ها متشکل از ۲۰ فایل تصویری با مجموع ۱۰۰ دقیقه است که از تارنمای آپارات به‌صورت نمونه‌گیری در دسترس برداشت شده‌اند و پس از پیاده‌سازی، به‌صورت کمّی و کیفی تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج آماری نشان از تطبیق‌پذیری این نظریه در مکالمات دادگاه دارد. بیشترین کارگفت در مکالمات قضات و متهمان مربوط به کارگفت «توصیفی» و کمترین کارگفت در مکالمات قاضی مربوط به کارگفت «عاطفی» و در مکالمات متهم مربوط به کارگفت «اعلامی» است.

نتیجه‌گیری: قضات با اختلاف چشمگیر توانسته‌اند با استفاده از دو کارگفت «ترغیبی» و «اعلامی»، حاکمیت بلامنازع خود را به تصویر کشند.

استناد: سبهانی، ثریا (۱۴۰۵). مطالعهٔ تطبیقی مقولهٔ کاربردشناسی کارگفت در گفتمان حقوقی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد*، ۵(۱)، ۱۶۷-۱۸۴.
https://doi.org/10.22034/jls.2025.141994.1152

ناشر: دانشگاه کردستان.

© نویسندگان.

۱. مقدمه

پژوهش حاضر، یک تحلیل گفتمان حقوقی است که بر دیدگاه زبان‌شناسی حقوقی و رویکرد کاربردشناسی زبان استوار است. شالوده این پژوهش، ریشه در آراء یورگنسن و فیلیپس [۱](۲۰۰۲: ۹۱) دارد؛ چرا که به زعم آنان «هدف از تحلیل گفتمان، فهم درک اجتماعی است و با استفاده از ابزارهای گفتمانی که نشأت گرفته از نظریه‌های گوناگون است، می‌توان هر پدیدهٔ اجتماعی را تحلیل نمود» (بهرامی، مدنی و قیوم زاده، ۱۴۰۲). کاربردشناسی [۲] زبان که رویکردی جهت درک نیات و منظور گویندگان تعریف می‌شود، از جمله این ابزارهاست که در تحلیل گفتمان حقوقی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

مکالمات دادگاه نوعی گفتمان حقوقی است که نقش کاربردی زبان و شناخت منظور در آن بسیار پررنگ و مهم است؛ چرا که افراد آنچه را که اغلب بر زبان می‌رانند و آنچه را که در پشت الفاظ و در اذهان خود پنهان می‌دارند، یکسان نیست و این دوگانگی در کلام، نیازمند یک شم و درک زبانی است که برخورداری از آن می‌تواند قضاوت قضات را تا حد زیادی تحتالشعاع قرار دهد (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۴: ۵۶). نظریه‌پردازان مختلف در حوزه کاربردشناسی زبان، نگرش‌ها و ایده‌های مختلفی مطرح نموده‌اند. تحلیل‌گران زبان نیز طی سال‌های اخیر در صدد بوده‌اند تا با استفاده از نظریه‌های زبانی منسجم به تحلیل مکالمات دادگاه و کشف پیچیدگی‌های کلامی مشارکان آن مبادرت کنند. از آنجا که مفهوم گفتمان به معنای زبان واقعی در کاربرد واقعی است، در این پژوهش سعی شده است نظریه کاربردشناسی انتخاب شود که بر پویایی گفتار به‌عنوان یک عمل اجتماعی توجه داشته و دارای نمود و کارایی بیشتر در مکالمات دادگاه باشد. نظریهٔ کارگفت [۳] یکی از این فراینده است.

نظریهٔ کارگفت با این فرض همراه است که حداقل واحد ارتباط انسانی، یک جمله و یا عبارت نیست؛ بلکه عملکرد انواع خاصی از اعمال مانند اظهارنظر، پرسش، سفارش، توصیف، توضیح، عذرخواهی، تشکر، تبریک و غیره می‌باشد (فرخی و فقیه‌ملک‌مرزبان، ۱۴۰۲: ۱۷۹). از دیدگاه حقوقی، کارگفت به گزاره‌ای اطلاق می‌گردد که به منظور انجام عملی در این بافت مورد استفاده قرار گیرد. در رویدادهای قضایی این مقوله کاربردشناختی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌شود؛ چرا که در درک و برداشت صحیح از گفتمان حقوقی مؤثر است (محمدعلی، ۲۰۲۰: ۴۵). نظریهٔ کارگفت اولین بار توسط آستین (۱۹۶۲) –نظریه‌پرداز انگلیسی– مطرح گردید. آستین در پژوهش‌های خود به بررسی نقش افعال در جمله و در گفتمان پرداخت. بعد از وی، مفاهیم این نظریه توسط سرل (۱۹۶۹) بسط یافت. مهم‌ترین دسته‌بندیای که در باب نظریهٔ کارگفت صورت گرفته است، مربوط به این نظریه‌پرداز می‌باشد. سرل، کارگفت‌ها را در پنج طبقه اعلامی، ترغیبی، تعهدی، عاطفی و توصیفی صورت‌بندی نمود. بررسی این دسته‌بندی در روند اجرایی دادگاه موضوعی است که می‌تواند مورد توجه قرار گیرد.

زبان‌شناسی حقوقی شاخه‌ای از زبان‌شناسی کاربردی است که به مطالعهٔ کاربردی زبان در نظام حقوقی می‌پردازد (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۴: ۱۴). شناخت زبان و کاربرد آن در بیان منظور و در محیط دادگاه به‌عنوان بخشی از نظام حقوقی، علمی کاربردی است که ریشه در مطالعات آستین [۴] (۱۹۶۲) و سرل [۵] (۱۹۶۹) دارد. این دو نظریه‌پرداز، بیان و فهم منظور گویشوران را وابسته به آگاهی آنان از کاربرد زبان به‌صورت شناختی می‌دانند. به این معنی که شناخت منظور یا منظورشناسی زبان در تحلیل و توصیف صورت‌های زبانی در بافت‌های مختلف منوط به شناخت منظور متفاوت گویشوران در شرایط بافتی حاکم است. مثلاً در جملهٔ «هوا سرد است»، در حالی که صورت یا ساختار نحوی، یک جمله ساده خبری است، ولی در بافت کلام ممکن است کارگفت‌های متفاوتی داشته باشد. این امر منظور گوینده را مدّ نظر قرار می‌دهد. منظور گوینده ممکن است ترغیبی باشد و شنونده را به بستن پنجره و یا آوردن یک نوشیدنی گرم ترغیب کند و یا صرفاً کارگفتی اظهاری داشته باشد و سرد بودن هوا را تأیید نماید (دهقان و مهربانی، ۱۴۰۱). بر همین اساس، در دعاوی کیفری، کشف قصد و نیت گفتمان در مکالمات دادگاه نقش اصلی را ایفا می‌کند. اگرچه تشخیص نیت

---

[1]. Jorgensen & Phillips
[2]. pragmatics
[3]. speech act theory
[4]. Austin
[5]. Searle

کلامی افراد کار ساده‌ای نیست، اما زبان‌شناس حقوقی با اتکا به مقوله‌های زبان‌شناسی کاربردی، قادراست کمک شایان توجه‌های به کشف نیت کلامی مشارکان دادگاه، بالاخص متهمان بنماید.

علی‌رغم سهم بالقوه و بسزایی که نظریه‌ها و پدیده‌های کاربردشناختی زبان در شناسایی بیشتر زبان دادگاه می‌توانند داشته باشند، پژوهش‌های پیشین، کمتر بدین مهم، آن هم در بافت دادگاه‌های ایران پرداخته‌اند. شمار اندک منابع، مقالات و پژوهشگران علاقه‌مند به این حوزه پژوهشی، محدودیت در دسترسی به منابع زبانی حقوقی دست اول، همچون مکالمات دادگاه از مشکلات عمده این نوع پژوهش است. در همین راستا، شفاف‌سازی مکالمات این بافت از جامعه که به دلایل مختلف از جمله امنیتی و حقوقی، غیرقابل دسترس بوده و باعث بیمیلی پژوهشگران به‌کار در این حوزه شده است؛ اهمیت این پژوهش را نشان می‌دهد. بر این اساس، پژوهش حاضر تلاشی است در راستای پاسخ به این سؤالات که «مقولهٔ کاربردشناسی کارگفت چگونه در مکالمات دادگاه نمود می‌یابد و تا چه اندازه در به‌کارگیری آن توسط قضات و متهمان تفاوت وجود دارد؟».

۲. پیشینهٔ پژوهش

این بخش شامل مروری کوتاه بر پیشینه تحقیقات صورت گرفته بر اساس مبانی نظری این پژوهش در گفتمان محاکم قضایی در داخل و خارج از کشور است. در این خصوص تلاش شده است تا با بهره‌گیری از منابع موجود اعم از مقالات، پایاننامه‌ها و کتب علمی مرتبط با موضوع، اطلاعاتی گردآوری شود:

مؤمنی (۱۳۹۱) تلاش کرد تا از طریق ابزارهای زبانی به شناسایی جرم زبانی (دروغ، فریب، تهدید، ارتشا و ...) بدون وجود مدارک و شواهد بپردازد. یکی از این ابزارهای زبانی، کارگفت‌های سرل (۱۹۶۹) بود. مؤمنی پس از معرفی آراء سرل در این زمینه اذعان داشت که بخشی از معنای پارهگفتار، کارکردی اجتماعی دارد. از این رو باید بدانیم که چگونه سؤال کنیم، درخواست کنیم، پیشنهاد دهیم و یا تشکر نمائیم. وی در ادامه با ذکر مثالی در باب مبحث قانونی اهانت، به تبیین موضوعات مرتبط با فعل کارگفت مد نظر گوینده و تعبیر شنونده از آن سخن پرداخت. مؤمنی در نتایج تحقیق خود نقش کارگفت‌ها را در ارتکاب جرایم زبانی بسیار مهم برشمرد و با بررسی عوامل زبانی دیگر مانند ابزار معنایی، ابزار نحوی، ابزار کلامی و غیره آنان را در شناسایی و تحلیل جرم زبانی مؤثر دانست.

عسکری متین و رحیمی (۱۳۹۲) به بررسی نقش کارگفت‌های سرل (۱۹۶۹) و دسته‌بندی نظریه‌پردازان دیگر در متن بیست دادنامه، اقدام نمودند. آنان پنج بخش اصلی در ساختار پیکره را مورد توجه قرار دادند، که عبارت بود از: عنوان و مشخصات دادنامه، شرح موضوع، شرح پرونده، طرح ادعا و مستندات و اعلام رأی. پژوهش آنان در پی پاسخگویی به این سؤالات بود که «نقش انگاره‌های کاربردشناختی، به ویژه، مؤلفه کارگفت در درک و برداشت از رویدادهای حقوقی – گفتمانی چیست و تا چه اندازه مهم و باورپذیر است؟» نتایج حاکی از آن بود که در بخش طرح ادعا و مستندات، کارگفت اعلامی بالاترین دامنه وقوع (۲۵٪/۵۰) و در بخش شرح پرونده، کارگفت توصیفی بیشترین میزان (۶۵٪/۷۰) را دارا بودند. همچنین در ادامه، در جدول دیگری مجموع کل کارگفت‌های مستخرج از پیکره و توزیع آن در هر بخش اعلام گردید که به‌ترتیب شامل (۴۱.۷) در بخش شرح پرونده، (۲۵٪/۱۰) در قسمت طرح ادعا و مستندات، (۱۸٪/۱۷) در بخش شرح موضوع و (۱۴٪/۵۰) در بخش اعلام رأی می‌شود. همچنین با ارائه نمودارهایی، مدل سه بعدی توزیع کارگفت در پیکره مشخص شد که از این طریق، دامنهٔ کم کارگفت تعهدی و کارگفت عاطفی به نمایش درآمد.

محمدزادگان خویی و بهنام[1] (۲۰۱۴) در پژوهش خود که در زمینه زبان‌شناسی حقوقی انجام شد، به بررسی نحوه عملکرد زبان در محیط قانونی از طریق مطالعهٔ کارگفت و اصول همکاری و یافتن ارتباط بین این دو عنصر، در پرونده‌های مختومهٔ دادگاه‌های کیفری ایران مبادرت نمودند. این پژوهشگران در بخشی از نتایج این مطالعه اظهار کردند که میزان سرپیچی از اصل کمیت گرایس توسط محکومین با میزان محکومیت کیفری هم‌بستگی دارد و در بیش از نیمی از پرونده‌ها، اصل مذکور از جانب محکومان در

[1]. Mohammadzadegan-Khoei & Behnam

پاسخ به سؤالاتی که حاوی کارگفت‌های اعلامی و احساسی بودند، نقض گردیده است. کارگفت‌های احساسی که در کلام پرسشگران این پرونده‌ها (بازجو، وکیل یا قاضی) بیشتر استفاده شده است، شامل کنش گفتاری سرزنش، انتقاد، طعنه و شکایت می‌باشند.

عباس‌زاده (۱۳۹۹) در بخشی از رساله دکتری خود به بررسی کارگفت‌های پنجگانهٔ سرل (۱۹۶۹) در کلام مشارکان دادگاه‌های کیفری و مدنی مبادرت نمود و به این نتیجه رسید که در بافت دادگاه، قضات از توان‌های منظوری اظهاری و ترغیبی بیشترین بهره را می‌برند؛ چرا که بافت موقعیتی دادگاه ایجاب می‌کند که آنان از کارگفت‌های دستور دادن، هشدار دادن و نصیحت کردن به‌عنوان یک ابزار کلامی و جهت حرف کشیدن از متهمان استفاده نمایند. قضات همچنین از توان منظوری اعلامی، بویژه کارگفت‌های اعلام جلسه و محکوم کردن با توجه به نقش و وظیف‌های که بر عهده دارند، بهره می‌بردند؛ زیرا پایان جلسات دفاعیه به محاکمه و صدور رأی از جانب قاضی ختم می‌شود و این امر تنها بواسطه کاربرد توان منظوری اعلامی میسر می‌گردد. بعلاوه، نتایج حاصل از این بررسی در خصوص متهمین آشکار کرد که آنان در جلسات دفاع از خود، بیشتر از توان منظوری اظهاری با کارگفت انکار کردن استفاده می‌کنند تا اتهامات وارده را رد نموده و خود را بیگناه جلوه دهند. همچنین متهمان برخلاف جرمی که مرتکب شده‌اند، از توان منظوری ترغیبی با کارگفت‌های سؤال کردن و درخواست کردن سود می‌برند تا حقیقت را به گونه‌ای دیگر نمایان کنند. در این پژوهش مشخص گردید که این افراد کمتر از توان منظوری تعهدی با کارگفت‌های قسم خوردن و ضمانت کردن استفاده می‌نمایند. در عوض آنان سعی می‌کنند از ابزار کلامی تهدید و قول دادن استفاده کنند. به لحاظ کاربرد توان منظوری عاطفی نیز، آنان در تلاشند تا بیشتر از ابراز احساسات و نگرش و نیز سرزنش کردن وکیل یا قاضی استفاده کنند تا بدین وسیله به آن‌ها نشان دهند که در حقشان اجحاف نموده‌اند.

هیدون [1](۲۰۰۵) در بخش از کتاب خود با عنوان «زبان پلیس در هنگام مصاحبه» که در حوزه زبان‌شناسی حقوقی پیرامون مصاحبه پلیس و در حیطه گفتمان سازمانی به رشته تحریر درآورد، به بررسی مکالمات مصاحبه‌کننده و مصاحبه‌شونده از منظر کارگفت‌های سرل (۱۹۶۹) پرداخت. وی در نتایج پژوهش خود اظهار کرد بخش آغازین و پایانی این تعاملات ثابت و بدون تغییر است و تنها بخش میانی مکالمات به تأثیر از عواملی چون جنسیت، نژاد و توقعات دو طرف تعامل در تغییر می‌باشد. در خصوص کارگفت‌ها، هیدون اعلام کرد که کنش تأثیری خاص پلیس از نوع «کنش اعلامی» است که تغییری در جهان خارج ایجاد نموده و ابراز عقیده گسترده‌ای را در پی دارد.

کاتوتو [2](۲۰۱۹) در پژوهشی تحت عنوان «کنش‌های گفتاری در جلسات دادگاه»، بر طبق نظریه کنش‌های گفتاری آستین (۱۹۶۲) و سرل (۱۹۶۹) به بررسی تعیین نوع جملات، نوع کارگفت و نشانگرهای ادب در جلسات دادگاه پرداخت. محقق به این نتیجه رسید که در دادگاه، هرگز از جملات نوع تعجبی استفاده نمی‌شود. همچنین مشخص شد که جملات نوع خبری با کارگفت اعلامی، جملات نوع امری با کارگفت دستوری، و جملات نوع تعجبی با کارگفت احساسی به دلیل کارکردهای مشابه، با یکدیگر ترکیب می‌شوند. همچنین معلوم شد که قضات معمولاً از جملات نوع خبری با کارگفت تعهدی در کلام خود استفاده می‌کنند. علاوه بر این در نتایج این تحقیق اعلام شد که در بافت دادگاه اگر چه یک جمله، صورت پرسشی دارد، اما کارکرد آن می‌تواند امری باشد.

۳. روش انجام پژوهش و جمع‌آوری داده‌ها

از آن جهت که شناخت زبان دادگاه می‌تواند کمک شایانی در شناخت مجرم و احراز جرم داشته و منجر به تصمیم‌گیری بهتر در اعلام نظر دادگاه گردد، این پژوهش در نظر دارد با اتکا به یک مطالعهٔ توصیفی- تحلیلی و با روش ترکیبی کمّی و کیفی، به تحلیل انواع کارگفت در داده‌های این پژوهش مبادرت کرده و تأثیرگذاری و مقایسه مؤلفه‌های این مقوله را میان مکالمات قضات و متهمان

[1]. Heydon
[2]. Catoto

بررسی نماید؛ زیرا آشنایی با چگونگی رخداد این عنصر کلامی توسط قضات و متهمان ممکن است در تأثیر کلام در جریان دادرسی نقش داشته و منجر به آگاهی مقامات دادگاه، بالاخص قضات از کاربرد این مقوله زبانی در دادگاه شود و آنان را به اتخاذ راهکارهای مناسب جهت کنترل و تعدیل گفتمان با متهمان سوق دهد. بر این اساس، داده‌ها به دو روش توصیفی (محاسبهٔ بسامد و درصد مؤلفه‌های اظهارشده توسط قضات و متهمان) و استنباطی (محاسبهٔ تطبیقی مکالمات قضات و متهمان با آزمون فرضیه کی دو) تجزیه و تحلیل می‌شوند. در بررسی آمار توصیفی، وجود حداقل بیست درصد اختلاف در بسامد متغیر مورد پژوهش بین قاضی و متهم، به منزلهٔ «اختلاف فاحش» در نظر گرفته شد (بگدان و بیکلن[1]، ۲۰۰۷). در همین راستا، چنانچه اختلاف موجود بین پنج تا بیست درصد بود، به مثابهٔ «اختلاف متوسط» و اگر این اختلاف کمتر از پنج درصد بود، به‌عنوان «اختلاف نزدیک» تلقی گردید (سبهانی، گرجیان و ویسی، ۱۴۰۲).

در این پژوهش همچنین از آمار استنباطی (آزمون کی دو[2]) به وسیله نرم‌افزار آماری SPSS، نسخه ۲۴ جهت تشخیص اختلاف معنادار بین مکالمات دو گروه در متغیر این پژوهش (کارگفت) استفاده گردید. در محاسبه این آزمون چنانچه «درجه معناداری»[3] کوچک‌تر از ۰.۰۵ به‌دست آمد، به منزلهٔ اختلاف معنادار در استفاده از مقوله مورد نظر بین دو گروه قضات و متهمان در نظر گرفته شد.

برای نیل به این منظور، ۲۰ فایل تصویری از مکالمات دادگاه، با مجموع ۱۰۰ دقیقه و به تعداد ۱۹۲۰ جمله جهت قضات و ۲۳۵۰ جمله جهت متهمان، به دقت مشاهده و پیاده‌سازی شد و سپس مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. موضوعات مختلف کیفری از قبیل سرقت، درگیری، آدمربایی، قتل، آزار زنان، اختلاس، عملیات تروریستی، جاسوسی، فساد نفتی، فساد بانکی و غیره پیکره زبانی این پژوهش را تشکیل می‌دهند که همگی از تارنمای آپارات به‌صورت نمونه‌گیری در دسترس، برداشت شده‌اند. تحلیل این تحقیق بر مبنای روش پژوهش شرر[4](۲۰۱۳) و با توجه به داده‌های به دست آمده، در زبانشناسی حقوقی بین قاضی و متهم انجام گرفت. در این پژوهش، واحد تحلیل مکالمات، جمله در نظر گرفته شد؛ چرا که واحد نوبت‌گیری، دارای جملات تغییرپذیر بوده و تعداد آن‌ها از یک تا چند جمله در نوسان بود.

در خصوص اعتبارسنجی پژوهش گفتمانی، تلاش شد تا بر پایه پرسش‌های مطرح شده و همچنین بر اساس مبانی نظری موجود و از همه مهم‌تر بر مبنای داده‌های به‌دست آمده، به تحلیل کاربردشناسانه مکالمات دادگاه مبادرت گردد. به منظور اطمینان از روایی و پایایی پژوهش حاضر، بیست درصد از داده‌ها توسط دو پژوهشگر بررسی شد و از طریق رابطه هم‌بستگی پیرسون با استفاده از نرم افزار spss، نسخه ۲۴، ضریب روایی (۰.۸۰) به دست آمد به عبارت دیگر در ۸۰ درصد از موارد تحلیلی، توافق حاصل شد.

۴. مبانی نظری پژوهش

بررسی پیشینهٔ نظری این پژوهش بر اساس ایده‌ها و نظریاتی که در ادامه به آن اشاره می‌شود، استوار است:

۱.۴ نظریهٔ کارگفت

کارگفت‌ها عناصری در زبان هستند که به دلیل کارکرد خاص خود و معنایی که به گفتار می‌بخشند، می‌توانند بستری مناسب جهت تشخیص کلام گویندگان در بافت‌های زبانی مختلف ایجاد نمایند. بهویژه در بافت زبانی دادگاه که مورد نظر این پژوهش است با بررسی نوع کارگفت در کلام مشارکان گفت و گو می‌توان تا حد زیاد با گفتمان گویندگان دادگاه آشنا شده و نوع کلام آنان را پیشبینی نمود. اما در ابتدا باید دید که کارگفت چیست و انواع آن کدام است؟ آستین (۱۹۶۲) نخستین فردی بود که نظریه خود موسوم به «کارگفت» را مطرح نمود. وی در پژوهش‌های خود به بررسی نقش افعال در جمله و در گفتمان می‌پرداخت. آستین

[1]. Bogdan & Biklen
[2]. Chi-square (χ^2)
[3]. P-value
[4]. Schreier

معتقد بود که جملات خبری، گونه اصلی جملات زبان نیستند و تصریح کرد در حالی که جملات اغلب می‌توانند به منظور گزارش دادن حالاتی از امور مورد استفاده قرار گیرند، شکل گفتاری بعضی از جملات نیز در شرایط خاص می‌توانند به‌عنوان اجرای یک عمل تلقی گردند. او بر این باور بود که کلماتی که در زبان به‌کار گرفته می‌شوند، کار انجام می‌دهند (پورمحمد و تاج‌آبادی، ۲۰۲۲: ۶۱). این در حالیست که پیش از آستین، نظریه‌پردازان کلاسیک معتقد بودند که کار اصلی زبان، توصیف واقعیت است.

مطالعات بعدی آستین (۱۹۶۲) حاکی از آن بود که تمام اظهارات زبانی از مقولهٔ کنشی هستند و هر اظهاری، نوعی فعل گفتاری محسوب می‌شود. او نشان داد که با زبان، افعال گوناگون زیادی صورت می‌گیرد. به‌عنوان مثال، وقتی شخصی به دیگری می‌گوید: «از لطف شما بینهایت سپاسگزارم.»، عمل «تشکر کردن» او در همان لحظه‌ای است که این جمله را به زبان جاری می‌کند. آستین چنین جملاتی را «کنشی» نامید و نظریه او به‌عنوان «نظریهٔ کارگفت» شناخته شد (ملکی سروستانی، جوکاری و روحانی، ۱۳۹۷: ۶۳).

آستین (۱۹۶۲) جملاتی مانند «من شما را زن و شوهر اعلام می‌کنم» و «این کشتی را ناوپلنگ می‌نامم» را که در آن عملی از طریق فعل جمله بیان می‌شود، پارهگفت بیانی نام نهاد. او اظهار داشت که این نوع پارهگفت‌ها با توجه به موقعیت گویندهٔ آن که در مقام اجرای عمل بیان شده در جمله قرار دارد یا نه، بجا یا نابجا تلقی می‌شوند. به‌عنوان مثال، در نمونهٔ ذکر شدهٔ «من شما را زن وشوهر اعلام می‌کنم»، اگر کشیش این جمله را گفته باشد، جمله، بجا و در غیر این‌صورت، نابجا خواهد بود (یول، ۱۹۹۶: ۴۵). در مرحلهٔ بعد، آستین برای افعالی که فرد به هنگام سخن گفتن انجام می‌دهد، سه سطح مجزا در نظر گرفت. که عبارت بود از «کنش بیانی»[1]، «کنش منظوری»[2] و «کنش تأثیری»[3].

بعد از آستین (۱۹۶۲)، نظریه‌پردازان دیگری از جمله سرل (۱۹۶۹) در خصوص ماهیت کارگفت‌ها به طبقه‌بندی‌هایی مبادرت کردند که از آن میان، طبقه‌بندی‌های سرل شاخص‌تر است (پاکروان و بارانی، ۱۳۹۸: ۳۵). سرل مانند آستین معتقد بود که زبان نه تنها پدیده‌ها را توصیف می‌کند، بلکه در اجرای آن‌ها نیز نقش دارد. او بر این باور بود که انسان از زبان برای بیان قول و وعده (تعهدی)، عذرخواهی (عاطفی)، درخواست انجام کار (امری)، و غیره استفاده می‌کند. بر این اساس، سرل (۱۹۶۹) کارگفت‌ها را به پنج دستهٔ «اعلامی، ترغیبی، تعهدی، عاطفی و توصیفی» تقسیم نمود. در ادامه، هر یک از این تقسیمات به‌طور مختصر از دیدگاه سرل شرح داده می‌شود:

۱.۱.۴ کارگفت اعلامی[4]

نوعی کارگفت است که به واسطهٔ بیان آن، اجرای عمل تضمین می‌گردد. به عبارت دیگر، اعلام انجام موفقیت‌آمیز این کنش منجر به رخداد نزدیک آن و ایجاد تغییر در جهان خارج می‌شود (گرجیان و احمدی‌نرگسه، ۱۳۹۸: ۲۷۹). این کارگفت زمانی اتفاق می‌افتد که گوینده قدرت اجرای آن گفته را داشته باشد. مانند هنگامی که قاضی می‌گوید: «شما را به پنج سال زندان محکوم می‌کنم». به این معنا که اگر این جمله از زبان فرد دیگری بجز قاضی یا مقام ذی صلاح در دادگاه بیان شده بود، چنین کارگفتی محقق نمی‌گشت.

۲.۱.۴ کارگفت ترغیبی [5]

نوعی کارگفت است که گوینده در نظر دارد با به‌کارگیری آن، دیگری را به انجام کاری وادار کند. به این ترتیب، این نوع کارگفت به‌صورت دستور، امر، توصیه، تقاضا و تمنا نمود می‌یابد. هدف گوینده از استعمال این دسته از کارگفت‌ها، بازتاب یک گزاره در محیط پیرامون است (خیرآبادی، ۱۳۹۷: ۱۱۱). نمونه مشخص این نوع کارگفت در دستورات، درخواست‌ها و تقاضاهایی دیده می‌شود که مشارکان گفتمان دادگاه از قبیل قضات، وکلا و متهمان با اظهار آن‌ها، تمایلات خود را بیان می‌دارند. به‌عنوان مثال، وقتی که

[1]. locutionary act
[2]. illocutionary act
[3]. perlocutionary act
[4]. declarative
[5]. directive

قاضی به متهم می‌گوید: «چنانچه با دادگاه همکاری کنی، در مجازات شما تخفیف داده می‌شه.»، شرایطی پدید می‌آورد که شنونده به انجام کاری ترغیب شود.

۳.۱.۴ کارگفت تعهدی[1]

نوعی کارگفت است که گوینده با بیان آن، خود را ملزم به انجام کاری در آینده می‌کند. به عبارت دیگر، قصد گوینده از به‌کارگیری این نوع کارگفت، بازتاب یگ گزاره در محیط پیرامون می‌باشد (پورمحمد و تاج‌آبادی، ۲۰۲۲: ۶۲). به‌عنوان مثال، وقتی که متهم در اظهاراتش به قاضی می‌گوید: «من به‌عنوان صاحب بانک نسبت به این دو میلیارد یورو به آقایون متعهدم. باید هم بهشون پرداخت بکنم. حرفی هم نیستش.»

۴.۱.۴ کارگفت عاطفی[2]

در این نوع کارگفت، گوینده با استفاده از بیان احساس، کلمات را با دنیای احساسات خود هماهنگ می‌کند. در واقع، هدف از این کارگفت، ابراز حالات روانی و احساس درونی گوینده است. بر این اساس، گوینده تلاش می‌کند احساسات و عواطف خود را در خصوص موضوعی به‌صورت قدردانی، عذرخواهی، تأسف، تبریک، ناسزا و غیره بیان کند (پاکروان و بارانی، ۱۳۹۸: ۳۷). به‌عنوان مثال، هنگامی که متهم در دفاعیات خود می‌گوید: «متأسفانه کیفرخواست بر مبنای ظن و گمان، تحلیل‌های بیپایه، یکسونگری و فقر شدید در ارائه اسناد و مدارک و انتخاب گزینشی در جملات و تناقض با واقعیت‌ها بنا نهاده شده است.».

۵.۱.۴ کارگفت توصیفی[3]

به آن دسته از کارگفت‌ها اطلاق می‌گردد که گوینده از طریق توصیف، تأکید، اثبات، اعتراض و یا نتیجه‌گیری، کلمات را با جهان باورهای خود متناسب می‌کند. در واقع، ماهیت این کارگفت اعتقاد گوینده به حقیقت گزاره بوده و شدت این اعتقاد را در بر دارد. از این رو، صدق گزاره این کارگفت بر عهده گوینده آن است. به‌عنوان مثال، وقتی متهم می‌گوید: «برج چهار سال ۹۱ با وزارت نفت شروع به‌کار کردیم.»، مبیّن یک کارگفت توصیفی است؛ چرا که گوینده با بیان این جمله، حالت یا رویدادی را توصیف نموده است. به اعتقاد سرل (۱۹۶۹)، هر کارگفت دارای کنش منظوری است که بر حسب وضع روانی گوینده و با توجه به محتوای کارگفت، در تطبیق با جهان خارج تولید می‌شود. از آنجایی که بعضی از افعال دارای معانی مختلفی هستند، در تعیین کارگفت جمله، آن معنایی ملاک قرار می‌گیرد که برآمده از بافت باشد (عباس‌زاده، ۱۳۹۹: ۷۳).

تحقیق و پژوهش در زمینه کارگفت‌ها، گام مهمی در عرصه کاربردشناسی زبان و درک ابعاد ناگفتهٔ مقاصد و نیات افراد در ورای کلامشان تلقی می‌شود. با در نظر گرفتن این نکته که معنی تنها به واسطه خود کلمات تعیین نمی‌شود، به منظور دستیابی به یک تحلیل موفق گفتمانی که بر پایه نظریهٔ کارگفت صورت می‌پذیرد، توجه به بافت زبان‌شناختی، فیزیکی، اجتماعی و دانش پیش زمین‌های مشترک بین شرکتکنندگان یک رویداد تعاملی بسیار مؤثر است. در بخش تحلیل داده‌ها تلاش خواهیم کرد که بر اساس این نظریه به تحلیل گفتمان دادگاه پرداخته و تطبیق‌پذیری طبقه‌بندی‌های مدّ نظر سرل (۱۹۶۹) را در این عرصه کلامی بررسی نماییم.

۵. تحلیل داده‌ها

این بخش به تجزیه و تحلیل مقولهٔ کارگفت در نمونه‌هایی از مکالمات دادگاه می‌پردازد.

دادگاه ۱. بخشی از مکالمات جلسه دادگاهی اسفندیار رحیم‌مشایی، رئیس دفتر رئیس جمهور سابق، به اتهام ارتباط با سرویس‌های جاسوسی خارجی

قاضی: خواهش می‌کنم آقای مشایی، جلسه رو تشریح کنید. (ترغیبی) افراد سرویس‌های جاسوس انگلیس با شما چه ارتباطی داشتند؟ (پیش فرض این جمله سؤالی این است که «افراد سرویس‌های جاسوس انگلیس با شما ارتباط داشتند.». بنابراین دارای کارگفت توصیفی است.)

---

[1]. commissive
[2]. expressive
[3]. representative

متهم]با داد و فریاد[: این دادگاه صلاحیت نداره.

قاضی: سرویس جاسوس اسرائیل با شما چه ارتباطی داشتند؟ (پیش فرض این جمله سؤالی این است که «سرویس جاسوس اسرائیل با شما ارتباط داشتند.». بنابراین دارای کارگفت توصیفی است.)

متهم (با داد و فریاد): این دادگاه صلاحیت نداره.

قاضی: واهمه نکن. (ترغیبی) وحشت نکن. (ترغیبی) جواب بده. (ترغیبی)

متهم (با داد و فریاد): مگه من می‌ترسم! (پیش فرض این جمله این است که «من نمی‌ترسم». بنابراین دارای کارگفت عاطفی است.)

قاضی: شما که نمی‌ترسی، جواب بده. (ترغیبی)

متهم: من حرفی ندارم.

قاضی: از ارتباط سرویس‌های انگلیس، سرویس‌های اسرائیل با خودتون بگید. (ترغیبی)

متهم: من حرف‌های خودم رو دارم. دادگاه صلاحیت نداره.

قاضی: آقا، پلینگرام با شما چه ارتباطی داشته؟ (پیش فرض این جمله سؤالی این است که «پلینگرام با شما ارتباط داشته.». بنابراین دارای کارگفت توصیفی است.)

متهم: (سکوت)

قاضی: آقا، پلینگرام رو توضیح بده (ترغیبی). آقای مشایی، زن تیمسار رحیمی، زن تیمسار جهانبانی چه ارتباطی با شما داشتند؟ (پیش فرض این جمله سؤالی این است که «زن تیمسار رحیمی، زن تیمسار جهانبانی با شما ارتباط داشتند.». بنابراین دارای کارگفت توصیفی است.)

متهم: – ببین (ترغیبی). ببین (ترغیبی). کیفرخواست رو تو باید ببینی! (ترغیبی)

قاضی: بگید (ترغیبی) زن تیمسار پاکروان چه ارتباطی با شما داشته؟ (پیش فرض این جمله سؤالی این است که «زن تیمسار پاکروان با شما ارتباط داشته.». بنابراین دارای کارگفت توصیفی است.)

متهم: (سکوت)

قاضی: نامه رد و بدل شده مابین شما و گابریل چیه؟ آقای ریچارد دالتون چه ارتباطی با شما داشته؟؟ (پیش فرض این جمله سؤالی این است که «آقای ریچارد دالتون با شما ارتباط داشته.». بنابراین دارای کارگفت توصیفی است.)

متهم: (سکوت)

قاضی: حالا دربارهٔ رابطهتون با خانم لیلی زند بگید. (ترغیبی)

متهم (به‌شکل اعتراض‌آمیز): بگید (ترغیبی) خانم لیلی زند اینجا نیاد! (ترغیبی)

قاضی: از پاسخ واهمه دارید؟! (پیش فرض این جمله سؤالی این است که «شما از پاسخ دادن، واهمه دارید». بنابراین دارای کارگفت توصیفی است.)

متهم (با داد و فریاد): چرا باید! (با توجه به فعل جمله پرسشی، فعل محذوف جمله اخیر این است که «واهمه ندارم». بنابراین دارای کارگفت عاطفی است.)

قاضی: این‌ها همه جاسوسایی هستند که با شما مرتبط بودند. (توصیفی)

متهم: آره! درسته!

قاضی: شما توضیح بده (ترغیبی). از خودت دفاع کن (ترغیبی). لیلی زند چه ارتباطی با اسرائیل داشت؟ (پیش فرض این جمله سؤالی این است که»... با اسرائیل ارتباط داشت». بنابراین دارای کارگفت توصیفی است.)

متهم: (سکوت)

قاضی: آقای مشایی وقت می‌خواید یا نمی‌خواید؟

متهم: (سکوت)

قاضی: ما دیگه نیازی به ادامه جلسه دادگاه نمی‌بینیم (اعلامی).

متهم: آیا این درخواست من مهم نیست؟!

قاضی: دادگاه ختم رسیدگی رو اعلام می‌کنه (اعلامی) و منتظر باشند که رأی دادگاه صادر خواهد شد. (اعلامی)

دادگاه ۲. بخشی از دفاعیات محمدعلی نجفی، وزیر اسبق آموزش و پرورش، در سومین جلسه دادگاهی به اتهام قتل میترا استاد

قاضی: دادگاه خطاب به آقای محمدعلی نجفی، به‌عنوان آخرین دفاع، اگر دفاعی دارید، بفرمائید (ترغیبی).

متهم: اونچه که در سطح عمومی جامعه مطرح شده (توصیفی)، چون اینجا هم دادگاه از جنبه عمومی جرم موضوع رو بررسی می‌کنند (توصیفی)، ناشی از مسئولیت‌ها و خدمات من در طول این چهل سال گذشته بود. و خوب اگر به قرآن مراجعه بکنیم، خداوند می‌فرماید (توصیفی): «ان الحسنات یذهبن السیئات». اگر کسی حسناتی داشت، چنانچه خطایی هم کرد، اون خطاها پاک می‌شه (اعلامی) به واسطه اون حسنات. چیزی که استدلال می‌کنند (توصیفی)، درست برعکسه. اینجا شده «ان السیئات یذهبن الحسنات». یعنی چون من حسناتی داشتم و به هر حال خطایی کردم (عاطفی)، اشتباهی کردم (عاطفی) و یک مشکلی از نظر فکری، روانی، فرهنگی در جامعه به وجود اومد، حالا به خاطر اینکه این مشکل ایجاد شده، حسنات بنده اگه وجود داشته که بنظرم وجود داشته و هرآدم منصفی علی‌القاعده این مسئله رو قبول می‌کنه (توصیفی)، باید نادیده گرفته بشه (ترغیبی)! من در نظم عمومی جامعه چه اخلالی کردم؟! (پیش فرض این است که «اخلالی نکردم»/ اعلامی) چه اخلالی ایجاد شد بعد از این حادثه؟ بله، چون آدم معروفی بودم در جامعه و خیلی‌ها منو می‌شناختند، به‌خصوص اصناف بزرگ و مؤثر کشور. مثل مثلاً مجموعه دانشگاه‌ها. من در سال ۶۰ تا ۶۴ وزیر فرهنگ و آموزش عالی این کشور بودم؛ یعنی همهٔ استادان دانشگاه‌ها و دانشجویانی که در اون سال‌ها تحصیل کردند، با من ارتباط مستقیم داشتند. بنابراین یک جمعیت بزرگی در مورد سرنوشت من، در مورد وضعیت من حساس بودند. وعلاوه بر همهٔ این‌ها، بنده نه سال وزیر آموزش و پرورش کشور بودم که قبل و بعد از انقلاب هیچ کسی بیشتر از چهار سال وزیر آموزش و پرورش نبوده و بنده نه سال وزیر آموزش و پرورش بودم. یه جامعهٔ یک میلیون نفری از معلمان و فرهنگیان و یک جامعهٔ در اون موقع هجده میلیون نفری از دانش‌آموزان با من ارتباط داشتند و اونچه که من می‌گفتم (توصیفی) یا اونچه که عمل می‌کردم (توصیفی)، مورد نظر و توجهشون بود. بعضی جاها هم مورد انتقادشون بود. بنابراین خیلی طبیعیه که یک جمعیت بزرگی در جامعه نسبت به اتفاقی که برای من افتاد، حساس بودند و پیگیری می‌کردند. (توصیفی) این به معنای ایجاد آشوب یا اخلال در نظم عمومی جامعه نیست. حساس بودند. الان هم به نتیجه این دادگاه حساسند. حالا شاید یه بخش بزرگشون بیشتر انتظار دارند که در واقع اِ حکمی که داده می‌شه (توصیفی)، حکمی باشد در جهت تبرئه و تخفیف. شاید یه بخش کوچک‌ترشون هم انتظار داشته باشند که همان‌طور که نماینده محترم دادستان فرمودند (توصیفی)، به اشد مجازات محکوم بشم (توصیفی).

قاضی: خیلی ممنون (مفهوم این عبارت آن است که «بسیار تشکر می‌کنم». بنابراین دارای کارگفت عاطفی است.). دادگاه با ذکر صلواتی بر محمد و آل محمد ختم رسیدگی را اعلام می‌دارد (اعلامی).

متهم: ما هم ممنونیم (یعنی «تشکر می‌کنیم»/ عاطفی).

قاضی: این جلسه هم مثل جلسه سابق با همکاری اصحاب رسانه، متهم پرونده و وکلای مدافع، دفاعیات استماع شد. (اعلامی). با توجه به تقاضای وکلای مدافع مبنی بر اعلام نظریه تکمیلی از سوی هیأت پنج نفره کارشناسان رسمی، با توجه به اینکه دیوان عالی کشور در بعضی موارد در خصوص نوع قتل ایراد گرفته بودند (توصیفی)، تحقیقات تکمیل شد (اعلامی) و به هر حال تصاویر روشنی از نحوه ارتکاب به قتل مشخص شد (اعلامی) و دادگاه هم به پایان رسید (اعلامی). انشاالله ظرف مهلت یک هفته رأی صادر خواهد شد (اعلامی).

دادگاه ۳. بخشی از مکالمات دادگاه خدیجه (شهلا) جاهد، همسر ناصر محمدخانی، به اتهام قتل فاطمه (لاله) سحرخیزان

قاضی: شما با ناصر همه جا تماس داشتید (کارگفت توصیفی). حتی با شیراز، حالا قطر رو ما بررسی نکردیم (کارگفت اعلامی) که ببینیم با قطر هم تماس داشتید یا نه (کارگفت تعهدی). علت این تماس‌ها چی بوده؟ (کارگفت ترغیبی) ساعت دو نصف شب، ساعت یک و نیم نصف شب! علت تماس‌های نیمه شب //(کارگفت توصیفی)

متهم: بله خوب. نیمه شب هم زنگ می‌زدم. (کارگفت توصیفی) نیمه شب از خواب می‌پریدم، (کارگفت توصیفی) دلم برای ناصر تنگ می‌شد، (کارگفت عاطفی) زنگ می‌زدم. (کارگفت توصیفی)

قاضی: شما در یک ساعت، ده بار، در دقایق مختلف //(کارگفت توصیفی)

متهم: اصلاً ده بار، من آلمان آقای قاضی که دقیق‌های نمی‌دونم چقدره، (کارگفت توصیفی) من بیست دفعه، سی دفعه بهش زنگ زدم. (کارگفت توصیفی) دیگه اون که یک چیز طبیعیه. (کارگفت توصیفی) من می‌گم از آسانسور می‌اومد بیرون، (کارگفت توصیفی) دستشویی می‌رفت، (کارگفت توصیفی) من باهاش می‌رفتم تا جلو در دستشویی. (کارگفت توصیفی).

متهم: شما که مدعی هستید خانم مهربان و خوش‌اخلاقی هستید (کارگفت عاطفی) و این کارهایی که توی پرونده اقرار کردید (کارگفت اعلامی) از دست شما برنمیآد، ساعت دو نصف شب، سه نصف شب، خونه مرحومه زنگ زدن، چه مفهومی داره؟ (کارگفت ترغیبی) اینو برای ما توضیح بدید. (کارگفت ترغیبی)

متهم: یک جا شما فرمودید (کارگفت توصیفی) و من از همین حرف خود شما هم استفاده می‌کنم //(کارگفت توصیفی)

قاضی: بفرمائید. (کارگفت ترغیبی)

متهم: در همه جا شهلا به تمام معنا عاشق ناصر بود. (کارگفت عاطفی) همون شب //

قاضی: از کجا خوندید خانم؟ اینو شنیدید؟ (کارگفت توصیفی)

متهم: بیارم خدمتتون؟ (کارگفت تعهدی)

قاضی: بفرمائید از کجا این رو مطلع شدید؟ (کارگفت ترغیبی)

متهم: بیارم خدمتتون؟ (کارگفت تعهدی)

قاضی: نه. بفرمائید، من قبول می‌کنم. (کارگفت تعهدی) بفرمائید. (کارگفت ترغیبی)

متهم: خوب از تو روزنامه ایران // (کارگفت توصیفی)

قاضی: خوب، ما اول عرض کردیم // (کارگفت توصیفی)

متهم: البته آقای قاضی، یه چیزی هم عرض کنم. (کارگفت توصیفی) من با قاضی‌ای که یک سال و خرده‌ای سر و کار داشتم، شبانه روز باهاش زندگی کردم. (کارگفت توصیفی) در خواب دیدم با یک سورتمه، یک دونه شلاق بالا سر من وایساده. (کارگفت توصیفی) بالتبع همه چیز یادم می‌ره (کارگفت توصیفی) و بالتبع می‌دونم که خصوصیت اخلاقی اون چیه. (کارگفت توصیفی) با توجه به اینکه دختر زیرک، باهوش و یه چیز دیگ‌های هم گفتید، هستم. (کارگفت عاطفی)

دادگاه ۴. بخشی از مکالمات جلسه دادگاهی محمد وفایی، متهم ردیف اول در پرونده مسببین مرگ بنیتا، کودک هشت ماهه

قاضی: چرا بچه رو در آن محل رها کردی؟ (پیش فرض این جمله پرسشی این است که «بچه را رها کردی». بنابراین دارای کارگفت توصیفی است.)

متهم: اونجا تره‌بار بود و تردد زیاد صورت می‌گرفت. من زمانی که با بچه بودم، هیچ اقدامی نکردم (توصیفی) و فقط ماشین رو در حالی که کودک خواب بود، رها کردم (توصیفی).

قاضی: اعلام کرده‌ای (توصیفی) که بچه به من نگاه می‌کرد (توصیفی).

متهم: از ترس و دلهره‌ای که داشتم، کودک رو در محله مسکونی رها کردم (توصیفی). اگه می‌دونستم (پیش فرض این جمله شرطی این است که «نمی‌دانستم». بنابراین دارای کارگفت عاطفی است) که این اتفاق می‌افته، کودک رو صدسال هم رها نمی‌کردم (عاطفی). کولر رو روشن گذاشتم (توصیفی). نمی‌دونستم (عاطفی) وقتی ماشین خاموشه، کولر کار نمی‌کنه. (توصیفی) تو سایه درخت، ماشین رو پارک کردم (توصیفی). می‌دونستم (توصیفی) که محل پر رفت و آمدیه.

قاضی: اظهارات شما با اظهارات مندرج در کیفرخواست و گزارشات پلیس آگاهی تناقض داره (اعلامی)!

[قاضی در ادامه نظریه کارشناس رسمی دادگستری درباره خودرو را ارائه کرد که البته با واکنش متهم همراه شد.]

متهم: من این نظریه رو قبول ندارم (توصیفی). من نمی‌دونستم (عاطفی) که زمانی ماشین خاموشه، کولر کار نمی‌کنه. (توصیفی) فکر می‌کردم که کولرش روشن می‌مونه. من چون ترسیدم، به کسی خبر ندادم (توصیفی) و تو خونه سه روز پنهون شدم. (توصیفی) وقتی که دستگیر شدم (توصیفی)، به مهدی گفتم (توصیفی) من به تو نشونی محل پارک رو گفتم. (توصیفی) تو اقدام می‌کردی! (پیش فرض این جمله آن است که «چرا اقدام نکردی!». بنابراین تقبیح عمل دیگران را نشان می‌دهد و دارای کارگفت عاطفی است.)

قاضی: در خصوص اتهام قتل و آدمربایی چه دفاعی از خودتون دارید؟ (پیش فرض این جمله آن است که «از خودتان دفاع کنید». بنابراین دارای کارگفت ترغیبی است.)

متهم: من قتل و آدم ربایی رو قبول ندارم (توصیفی). مهدی گفت (توصیفی) که ماشین رو بدزدیم. (ترغیبی) دوتا خودرو به نامه. من به قصد سرقت خودرو و آدمربایی داخل ماشین نشدم. کاریه که پیش اومده. چون اینم یه سرقتی، یه چیزی بوده. من داشتم راه خودمو می‌رفتم (یعنی «بیگناهم»/ عاطفی). یهو به من گفتن (توصیفی) آقا بشین (ترغیبی) تو ماشین، ماشینو ببر (ترغیبی). نمی‌دونم

واسه چی الآن گردن نمی‌گیره {متهم ردیف دوم}! چون قسمشم خورده (تعهدی). خودش باید جوابشو بده (عاطفی/ تقبیح عمل قسم دروغ خوردن).

قاضی: با توجه به شکایت اولیای دم و گزارش‌های پلیس آگاهی و کلانتری و صدور نظریه پزشکی قانونی درباره پدر بنیتا، توضیحات لازم را ارائه دهید. (ترغیبی)

متهم: من اصلاً متوجه نبودم. فقط به فکر رفیقم و گرفتن مواد بودم. زن و بچه‌ام رو ۵ صبح آواره کردم (عاطفی) که به دنبال مواد برم (توصیفی) که مهدی گفت (توصیفی) ماشین روشنه، سوار شو (ترغیبی). منم فوراً سوار ماشین شدم (توصیفی). نمی‌دونم چقدر مقصر هستم. خدا رو گواه می‌دم (تعهدی) که هرچه مقصرهستم به گردن می‌گیرم (تعهدی).

دادگاه ۵. بخشی از مکالمات دومین جلسه رسیدگی به پرونده سنباد صفرها به اتهام خرید و فروش گوشی همراه با ارز دولتی

قاضی: بحث ما اینه که شما ضوابط رو مراعات نکردید. (اعلامی) مسئولی مصاحب‌های می‌کنه (توصیفی) و مسائلی رو مطرح می‌کنه (توصیفی) که بحث اون جداست.) اعلامی) روی هر گوشی چند درصد سود دریافت می‌کردید؟ (پیشفرض این جمله پرسشی این است که «روی هر گوشی سودی دریافت می‌کردید». بنابراین دارای کارگفت اعلامی است.)

متهم: بر اساس هزینه‌های حمل و نقل، ترخیص مجدد در کشور ثالث و واسط و سایر هزینه‌ها که تقدیم سازمان حمایت شده (توصیفی)، ما ۵ الی ۸ درصد روی هر گوشی موبایل سود می‌کردیم. (توصیفی)

قاضی: پس چرا بازار به هم ریخت؟ (پیش فرض این جملهٔ سؤالی این است که «بازار به هم ریخت». بنابراین فعل جمله دارای کارگفت اعلامی است.)

متهم: ارز تک‌نرخی شد و هر ارز، غیر از ارز ۴۲۰۰ تومنی قاچاق محسوب می‌شد (توصیفی). ما تمامی مراحل قانونی رو طی کردیم. (اعلامی)

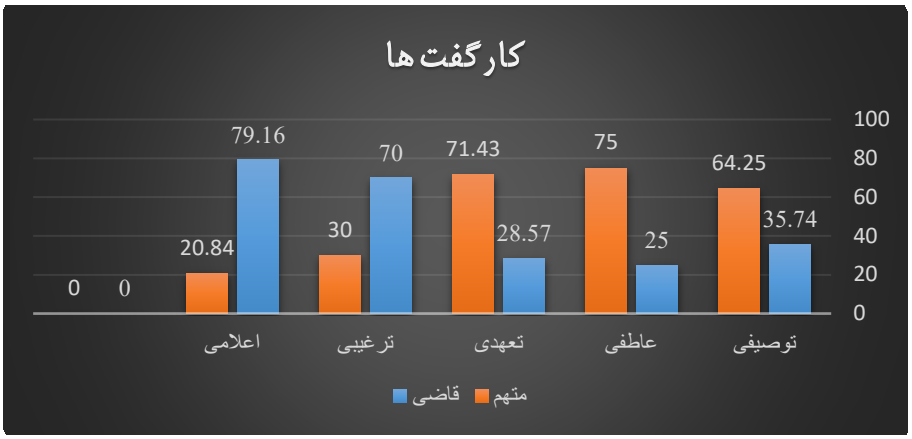
قاضی: ما نمی‌گیم (توصیفی) مراحل قانونی چی بود! بحث ما اینه که گرون‌فروشی کردید. (توصیفی) شما برای ۲۱۰ گوشی به نام ح. ص. فاکتور صادر کردید. (توصیفی) چه پاسخی در این رابطه دارید؟ (یعنی «پاسخ دهید»/ ترغیبی)

متهم: اقرارنامه ...، شخصی که از ما این گوشی‌ها رو خریداری کرده (توصیفی)، موجوده. (توصیفی)

جدول ۱. بسامد انواع کارگفت در مکالمات دادگاه

کارگفت‌ها در مکالمات قضات و متهمان					
ردیف	نوع کارگفت	قاضی	درصد	متهم	درصد
۱	اعلامی	۱۹	۷۹/۱۶	۵	۲۰/۸۴
۲	ترغیبی	۱۲۶	۷۰	۵۴	۳۰
۳	تعهدی	۸	۲۸/۵۷	۲۰	۷۱/۴۳
۴	عاطفی	۵	۲۵	۱۵	۷۵
۵	توصیفی	۲۵۲	۳۵/۷۴	۴۵۳	۶۴/۲۵
جمع		۴۱۰	۴۲/۸۶	۵۴۷	۵۷/۱۵

بر اساس آمار به‌دست آمده از جدول فوق که از بررسی انواع کارگفت در داده‌های این پژوهش حاصل شده است، مشخص می‌گردد که در مکالمات قاضی، کارگفت «توصیفی» بیشترین بسامد وقوع و کارگفت «عاطفی» کمترین کارکرد را داشته‌اند. همچنین در مکالمات متهم، کارگفت «توصیفی» بالاترین میزان تکرار و کارگفت «اعلامی» پایین‌ترین میزان وقوع را از آن خود کرده‌اند.

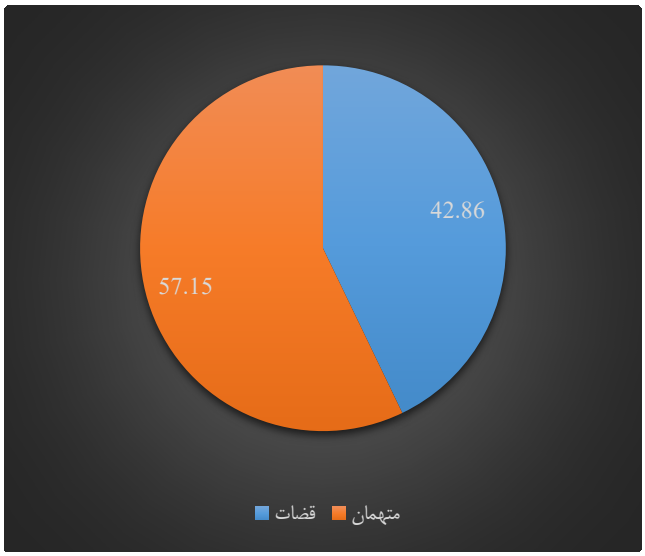
نمودار ۱. مقایسهٔ درصد انواع کارگفت در مکالمات دادگاه بین قاضی و متهم

نمودار ۱ نشان می‌دهد که قضات و متهمان از تمامی کارگفت‌ها در مکالمات دادگاه کم و بیش بهره می‌برند. اما قضات در استفاده از دو کارگفت «اعلامی» و «ترغیبی»، دارای اختلاف معنادار با متهمان می‌باشند. متهمان نیز در به‌کارگیری سه کارگفت «عاطفی»، «تعهدی» و «توصیفی»، دارای اختلاف معنادار با قضات هستند.

جدول ۲. آزمون فرضیهٔ متغیر کارگفت

ردیف	نوع کارگفت	قاضی	متهم	کی دو	درجه آزادی	معناداری
۱	اعلامی	۱۹	۵	۸۶/۵۷	۴	۰/۰۰۱
۲	ترغیبی	۱۲۶	۵۴			
۳	تعهدی	۸	۲۰			
۴	عاطفی	۵	۱۵			
۵	توصیفی	۲۵۲	۴۵۳			
جمع		۴۱۰	۵۴۷			

جدول ۲ نشان می‌دهد که به‌کارگیری کارگفت‌ها بین قضات و متهمان با درجه آزادی ۴، در سطح معناداری ۰.۰۰۱ و کی دو ۸۶.۵۷ تفاوت معناداری دارد. به عبارت دیگر، قضات و متهمان کارگفت‌های پنجگانه را با اختلاف بسیار از یکدیگر در مکالمات دادگاه استفاده کرده‌اند.

نمودار ۲. درصد استفاده از متغیر کارگفت توسط قضات و متهمان در مکالمات دادگاه

نمودار ۲ نشان می‌دهد که قضات و متهمان در استفاده از مقولهٔ کارگفت در مکالمات دادگاه دارای اختلاف هستند.

۶. بحث و پاسخ به پرسش‌های پژوهش

در این بخش، تحلیل داده‌ها و نتایج به‌دست آمده مورد بحث قرار گرفته و علل احتمالی بسامد پنج مؤلفه کارگفت توضیح داده شده‌اند. همچنین، برخی مطالعات داخلی و خارجی که همسو با یافته‌های این تحقیق می‌باشد، مورد نظر قرار گرفته است.

در پاسخ به سؤال اول پژوهش و با بررسی آمار حاصل از تحلیل توصیفی پیکره زبانی این تحقیق در خصوص مقوله «کارگفت» معلوم گردید که قضات بالاترین تا پایین‌ترین رویداد وقوع را به‌ترتیب در کارگفت‌های «توصیفی»، «ترغیبی»، «اعلامی»، «تعهدی» و «عاطفی» داشته‌اند. متهمان نیز به‌ترتیب، بیشترین تا کمترین تکرار را در کارگفت‌های «توصیفی»، «ترغیبی»، «تعهدی»، «عاطفی» و «اعلامی» به‌دست آورده‌اند. همچنین مشخص شد که در مکالمات قضات، کارگفت «توصیفی» با تکرار ۲۵۲ مورد، بیشترین فراوانی و در مکالمات متهمان نیز همین کارگفت (توصیفی) با تعداد ۴۵۳ مورد، بیشترین بسامد را داشته‌اند. در بررسی کمترین میزان وقوع کارگفت‌ها نیز آشکار گردید که در مکالمات قضات، کارگفت «عاطفی» به میزان ۵ مورد، کمترین تعداد وقوع و در مکالمات متهمان، کارگفت «اعلامی» با تعداد ۵ مورد کمترین فراوانی را داشته است.

علل احتمالی تراکم حداکثری کارگفت توصیفی در مکالمات قضات و متهمان را می‌توان به ماهیت این نوع کارگفت نسبت داد. کارگفت توصیفی که در مباحث زبان‌شناسی حقوقی با عناوین «کارگفت اظهاری» و «کارگفت بیانی» نیز شناخته شده است، به آن دسته از کنش‌های گفتاری اطلاق می‌شود که حاوی اطلاعات بوده و از طریق توصیف، حقایق و باورهای گوینده را نسبت به مسائل و رویدادهای مرتبط با موضوع سخن، بیان می‌کند. از آنجا که بیشتر فرایند دادرسی و گفتمان دادگاه صرف اظهارات گویندگان در توصیف و تبیین مسائل و موضوعات مورد بحث می‌شود، لذا افزایش این نوع کارگفت در کلام آنان امری اجتناب ناپذیر می‌نماید. همچنین در بحث علل بروز حداقلی کارگفت «عاطفی» در بیانات قضات، می‌توان آن را به جوّ دادگاه و فضای جدی و قانونی آن و همچنین نوع کلام قضات که ناشی از موقعیت شغلی آنان در مسند پرسشگر و کاشف حقایق می‌باشد، نسبت داد. قضات به جز در موارد معدود که معمولاً به ابراز تأسف از خطای متهمان و سرزنش آنان می‌پردازند، کمتر سخنان قانونمند خود و گفتمان دادگاه را با عواطف و احساسات درگیر می‌کنند. بعلاوه در خصوص علل احتمالی بسامد حداقلی کارگفت «اعلامی» در مکالمات متهمان، می‌توان عامل آن را نیز به ماهیت این نوع کارگفت و موقعیت متهمان در دادگاه نسبت داد؛ چرا که بر اساس تعریف، کارگفت اعلامی نوعی کنش گفتاری است که بیان آن منجر به ایجاد تغییر در امور می‌شود. بنابراین ادای آن فقط از جانب کسانی پذیرفته و منطقی است که دارای مقام و مسئولیت قانونی بوده و به سبب آن قادر باشند شرایط و موقعیت افراد و چگونگی پیشبرد امور در جهان پیرامون خود را تغییر دهند. از آنجا که متهمان فاقد هر گونه قدرت اجرایی در محاکم دادرسی می‌باشند، بجز در مواردی که قبلاً دارای مقام و مسئولیت بوده و در حین سخن در دادگاه به دستورات قانونی خود در زمان صدارت اشاره کرده‌اند، این کارگفت در کلام آنان نمودی ندارد.

از بررسی تطبیقی بسامد و علل وقوع کارگفت‌های پنجگانه سرل (۱۹۶۹) در مکالمات قضات و متهمان، مشخص گردید که فراوانی کارگفت اعلامی در کلام قضات به میزان ۱۹ مورد بوده و اغلب به منظور برخورد با هر نوع هنجارشکنی در دادگاه (به‌عنوان مثال، عدم رعایت قوانین ساختار مکالمه، ایجاد بینظمی و یا استعمال الفاظ غیرمؤدبانه)، اعلام شروع و پایان جلسات، و اعلام رأی و در قالب افعالی مانند» تذکر دادن، اخطار کردن، آغاز کردن، پایان دادن، تشخیص دادن، محکوم کردن و اعلام کردن» استفاده می‌کنند. همچنین مشخص گردید که بسامد وقوع این کارگفت در کلام متهمان به میزان ۵ مورد بوده که با افعالی نظیر «تشخیص دادن» و «تصمیم گرفتن» همراه شده و مربوط به توصیف موقعیت آنان در گذشته و اعلام نظر در آن شرایط می‌باشد. همان‌طور که در پیش‌تر اشاره گردید، علل وفور بیشتر کارگفت اعلامی در بیانات قضات و وقوع اندک آن در سخنان متهمان را می‌توان به ماهیت گفتمانی این نوع کارگفت نسبت داد که منجر به بهره‌مندی بیشتر قضات می‌گردد. نتایج این پژوهش با نتایج مطالعهٔ هیدون (۲۰۰۵) که در حوزه زبان‌شناسی حقوقی بر مصاحبه پلیس صورت گرفت، منطبق است؛ چرا که او نیز از میان کارگفت‌های مختلف

سرل (۱۹۶۹، ۱۹۷۶)، کنش تأثیری خاص پلیس را از نوع کنش اعلامی می‌داند که تغییری در جهان خارج ایجاد نموده و ابراز عقیده گسترده‌ای را در پی دارد. همچنین یافته‌های این بخش از پژوهش، نتایج مطالعهٔ محمدزادگان خویی و بهنام (۲۰۱۴) را تأیید می‌کند؛ زیرا که آنان نیز بهره‌گیری از کارگفت اعلامی در کلام پرسشگران را به میزان زیاد (۸۶.۴٪) بیان نمودند.

از بررسی آمار حاصل از تحلیل داده‌های این پژوهش که در بخش ۴ اعلام شد، مشخص گردید که قضات به میزان ۱۲۶ مورد از کارگفت ترغیبی استفاده نموده‌اند. این نوع کارگفت بیشتر در قالب دستور و فرمان و به منظور احضار متهم به جایگاه و حرف کشیدن از او بوده است. در این راستا، قضات از افعالی نظیر «درخواست کردن، خواستن، توانستن، بایستن، لازم بودن، توصیح خواستن، پاسخ دادن» در کلام خود بهره‌مند شده اند. همچنین قضات با بهره‌گیری از زبان جبر و افعال «اخطار کردن»، «توصیه کردن»، «تکرار کردن»، «هشدار دادن»، «اجازه دادن» و «احضار کردن» به‌صورت تهدیدی، در پیشبرد هر چه بهتر و سریع‌تر جلسات دادرسی و هدایت متهمان و دیگر مشارکان گفتمان استفاده کرده و آنان را به پیروی از خواست خود سوق می‌دهند. مضاف برآن، معلوم شد که فراوانی این کارگفت در کلام متهمان به میزان ۵۴ مورد بوده که بیشتر در قالب افعالی چون «اجازه دادن، امکان داشتن، استدعا کردن، تقاضا کردن، تمنا کردن، التماس کردن و خواهش کردن» پدیدار شده است. این نوع کارگفت که در مکالمات متهمان بیشتر به‌شکل تقاضا به کار رفته است، اغلب لحنی ملتمسانه داشته و هدف از آن ترغیب قضات در پذیرش ادله، گرفتن مهلت در انجام تعهدات، بخشش و یا تخفیف در مجازات آنان بوده است.

با توجه به آمار گزارش شده در جداول بخش گذشته مشخص شد که بسامد وقوع کارگفت تعهدی برای قضات به میزان ۸ مورد بوده که این تعداد، استفاده ناچیز قضات از این کارگفت را نشان می‌دهد. کارگفت‌های تعهدی با افعالی چون «قسم خوردن»، «ضمانت کردن»، «تعهد کردن»، «قول دادن» و امثال آن بیان می‌گردند. از آنجا که قضات به دلیل ساختار شغلی خود در نقش پرسشگر و همچنین بعنوان رئیس جلسه و کسی که در اوج قدرت، در خصوص وضعیت متهم تصمیم‌گیری می‌کند، بجز در موارد معدود که ممکن است به منظور تشویق متهمان به اعتراف، وعده تخفیف در مجازات دهند و یا از جملات شرطی در جهت گوشزد نمودن قوانین دادگاه استفاده نمایند (به‌عنوان مثال: اگر نظم جلسه را رعایت نکنید، از دادگاه اخراج می‌شوید.)، در خود نیازی احساس نمی‌کنند که از چنین کنش‌های گفتاری در جریان دادرسی استفاده نمایند. از این رو، بیشتر از این کارگفت با لحن تهدیدآمیز و به منظور یادآوری قدرت و اختیارات قانونی خویش در برابر متهمان و دیگر حاضران در جلسه دادگاه و با افعالی چون «خاطرنشان کردن و یادآوری کردن» در قالب جملات شرطی بهره می‌برند. از طرف دیگر، فراوانی این کارگفت برای متهمان ۲۰ مورد اعلام شد. برخلاف آنچه که پیرامون به‌کارگیری محدود کارگفت تعهدی در خصوص قضات گفته شد، علت وقوع بیشتر این کارگفت در کلام متهمان را می‌توان به موقعیت بغرنج آنان در محکمه مرتبط دانست. آنان به سبب رهایی از تنگنایی که در آن گرفتار شده‌اند، می‌کوشند تا به هر وسیله ممکن از جمله توسل به کنش‌های تعهدی مذکور، دید قاضی را نسبت به خود تغییر داده و از میزان فشار حاکم بکاهند. بنابراین از این کارگفت در جهت سوگند در بیان حقیقت، رد اتهامات وارده و همچنین انجام تکالیف و تعهدات قانونی خود در برابر شکات استفاده می‌کنند. در این راستا، آنان در گفتار خود به افعالی نظیر «سوگند خوردن، قسم خوردن، قول دادن، تعهد کردن، ضمانت کردن و مکلف بودن» مبادرت می‌کنند. نتایج این بخش از پژوهش با دستاوردهای مطالعهٔ کاتوتو (۲۰۱۹) مطابقت ندارد؛ چرا که این محقق در نتایج تحقیق خود اعلام کرد که قضات معمولاً از جملات نوع خبری با کارگفت تعهدی در کلام خود استفاده می‌کنند.

همان‌طور که در ابتدای این بخش نیز اشاره گردید، میزان کاربرد کارگفت عاطفی در پیکره این پژوهش برای قضات، ۵ مورد بوده که علت احتمالی این تراکم پایین را می‌توان به شرایط جبر و واداری دادگاه در جریان فرایند دادرسی نسبت داد. قاضی به‌عنوان یک حقوقدان و کسی که نماینده قانون است، در صدد می‌باشد که با بهره‌گیری مناسب از قوانین موجود، بهترین قضاوت و تصمیم را در خصوص جرم صورت گرفته اتخاذ نماید. از سوی دیگر، قاضی زمامداری امور دادگاه را نیز بر عهده دارد. در این جایگاه او باید به گونه‌ای رفتار کند که همواره نظم دادگاه را برقرار نموده و نحوه عملکرد مشارکان گفتمان و حاضران در جلسه را کنترل نماید. این کنترل، درجه‌ای از جدیت را می‌طلبد. از این رو، صحن دادگاه برای او محل مواجهات عاطفی و احساسی نیست. بر این اساس،

از این کارگفت گاه به منظور اظهار تأسف نسبت به عملکرد متهم، ابراز همدردی با قربانیان و خانواده آنان و یا تشکر از مشارکان گفت و گو و حاضران در جلسه و در قالب افعالی چون «متأسف بودن، همدردی کردن، تشکر کردن، قدردانی کردن» استفاده می‌کنند. بعلاوه از بررسی آمار حاصل از جداول بخش چهار مشخص گردید که تکرار کارگفت عاطفی برای متهمان به میزان ۱۵ مورد بوده است. هر چند این فراوانی در مقیاس پیکره مورد پژوهش چشمگیر نمی‌باشد، اما علت بهره‌مندی متهمان از همین میزان را می‌توان به موقعیت فرودست آنان در دادگاه و در جایگاه یک مجرم و ناقض قانون نسبت داد. آنان از این کارگفت گاه در بیان شرمندگی، ندامت و پوزش از بروز وضعیت پیش آمده، گاه به منظور سوء استفاده و یا تهییج احساسات شکات، حضار، و مقامات دادگاه، بالاخص شخص قاضی و گاه در جهت تشکر و یا توهین به اطرافیان بهره می‌برند. در این راستا، آنان از افعالی نظیر «عذرخواهی کردن، شرمنده بودن، افسوس خوردن، آرزو داشتن، تسلیم بودن، ناامید شدن، دلسرد شدن و دشنام دادن، تشکر کردن» استفاده می‌کنند. نتایج این بخش از پژوهش با نتایج مطالعهٔ محمدزادگان خویی و بهنام (۲۰۱۴) مطابقت ندارد؛ زیرا این محققین استفاده وافر از کارگفت عاطفی نظیر سرزنش، توسط قضات را به میزان ۸۵.۷٪ در مطالعه خود در رابطه با نیمی از پرونده‌های محکومین کیفری گزارش نمودند.

از بررسی آمار مکتسبه از جداول بخش گذشته آشکار گردید که در پیکره این پژوهش، رخداد کارگفت توصیفی در کلام قضات به میزان ۲۵۲ مورد و بیشتر از نوع تأکید بر کلام، نقد سخنان و اثبات حقایق بوده که در این رابطه، آنان از افعالی مانند «ادعا کردن، اظهار کردن، بیان کردن، تأیید کردن، شرح دادن، گفتن، نتیجه‌گیری کردن و گزارش دادن» به منظور کنترل و محدود نمودن سخنان متهمان در چارچوب پرسش مطرح شده، استناد به اعترافات دیگر متهمان، سخنان افراد تأثیرگذار در روند دادرسی، مستندات پرونده که حاصل از گزارشات اداره بازپرسی و دیگر مراجع قانونی است و همچنین قرائت کیفرخواست استفاده می‌کنند. از طرف دیگر، فراوانی این کارگفت در کلام متهمان به میزان ۴۵۳ مورد و بیشتر از نوع شرح حوادث و رویدادها، اعتراض و دلیلآوری بوده که با افعالی مانند «گفتن، اعلام کردن، معرفی کردن، دادن، قبول کردن، دلیل آوردن، ارائه کردن، تکذیب کردن، رد کردن و ثابت کردن» عجین بوده است. متهمان از این کارگفت به منظور توضیح، توجیه و یا تکذیب اتهامات وارده و نیز ارجاع به سخنان دیگران و دفاع از عملکرد خود بهره گرفته‌اند. یافته‌های این بخش از پژوهش مبنی بر بسامد حداکثری کارگفت «توصیفی» در مکالمات قضات و متهمان با دستاوردهای پژوهش عباسزاده (۱۳۹۹) مطابقت دارد. این پژوهشگر دلیل بهره‌مندی زیاد قضات از این نوع کارگفت را بافت موقعیتی دادگاه می‌داند که موجب استفاده مکرر آنان از این نوع کارگفت می‌شود. همچنین در خصوص وفور حداکثری این نوع کارگفت در بیان متهمان، پژوهشگر مذکور دلیل این امر را توسل زیاد متهمان به کنش انکار می‌داند تا از این طریق اتهامات وارده را رد نموده و خود را بیگناه جلوه دهند.

این تنوع در کاربرد انواع کارگفت‌های سرل در پیکره این پژوهش نشان از تطبیق‌پذیری نظریهٔ سرل (۱۹۶۹) در مکالمات دادگاه دارد. در همین زمینه نیز عسکری متین و رحیمی (۱۳۹۲) در نتایج مطالعهٔ خود که در فضای زبان‌شناختی و با تکیه بر نظریه «کارگفت» سرل (۱۹۷۵) به بررسی نقش کارگفت در بافت حقوقی می‌پرداخت، بر مطابقت نظریهٔ سرل و دسته‌بندی‌های پیشنهادی او با متون حقوقی صحّه گذاشته و آن را بهترین صورت‌بندی موجود در ادبیات کاربردشناسی دانستند. بنابراین نتایج این بخش از پژوهش با نتایج این دو محقق همسو بوده و در یک راستا قرار می‌گیرد. همچنین مطالعه حاضر، پژوهش مؤمنی (۱۳۹۱) را تأیید می‌کند؛ چرا که آنان نیز نقش کارگفت‌های سرل (۱۹۶۹) و تأثیر آن در شکل‌گیری متون حقوقی و دلایل محکمه پسند را مهم ارزیابی می‌کنند. به این ترتیب، سؤال اصلی شماره یک، مبنی بر چگونگی نمود مقولهٔ کاربردشناسی کارگفت در مکالمات دادگاه پاسخ داده شد.

همچنین در پاسخ به پرسش دوم پژوهش و بر اساس آنچه که از جداول بخش چهار و مقایسه بسامد انواع کارگفت‌ها در مکالمات قضات و متهمان به‌دست می‌آید، باید گفت که قضات اختلاف فاحشی در استفاده بیشتر از کارگفت‌های «اعلامی» و «ترغیبی» نسبت به متهمان دارند و در مقابل متهمان نیز اختلاف معناداری در بهره‌گیری بیشتر از کارگفت‌های «تعهدی»، «عاطفی» و «توصیفی» نسبت به قضات دارند. در خصوص وفور کارگفت‌های «اعلامی» و «ترغیبی» در کلام قضات، می‌توان

علت آن را به دو وظیفه عمده قضات نسبت داد که همانا اعلام رأی طبق مقررات دادگاه و صدور دستور است. از طرف دیگر، بر اساس نظریهٔ سرل (۱۹۶۹)، دلیل فزونی کارگفت «اعلامی» در مکالمات قضات در آن است که از زبان یک مقام مسئول که دارای قدرت احرایی و ایجاد تغییر در امور است، بیان شده است. از این رو، نسبت به سایر مشارکان مکالمات دادگاه، کارکرد این کارگفت در کلام قضات پررنگ تر است. بعلاوه وظیفه صدور دستور، از ریاست قضات بر فضای محکمه نشأت می‌گیرد. بدیهی است که رهبری و هدایت جلسات تنها در دست قضات بوده و به منظور پیشبرد اهداف دادگاه، آنان از کارگفت ترغیبی و دستوری به‌عنوان دو ابزار کارامد، بسیار بهره می‌برند.

استفاده بیشتر متهمان نسبت به قضات در به‌کارگیری کارگفت‌های «تعهدی»، «عاطفی»، و «توصیفی»، می‌تواند به‌علت موقعیت متهم در جایگاه مجرمی‌باشد که در انتظار مجازات است. ضمناً او کسی است که باید پاسخگوی سؤالات قاضی باشد و نسبت به رفع ابهامات موجود در جریان دادرسی اقدام نماید. بر این اساس، متهمان بیشتر در کلامشان قسم می‌خورند، وعده می‌دهند، و یا به انجام کاری متعهد می‌شوند. همچنین به منظور تهییج حس ترحم و جریحه‌دار کردن عواطف حاضران، متهمان ضمن ابراز پشیمانی، بیشتر از الفاظ و عبارات ملتمسانه با رنگ و بوی مذهبی در تقاضای عفو و یا تخفیف مجازات استفاده می‌کنند. نمونه این امر در دادگاه مشایخ و مرگ بنیتا دیده شد. مسلماً در راه رسیدن به این مقاصد، آنان ناچارند که بیشتر دست به توصیف وقایع زده و به گفته‌های دیگران تمسک جویند. بر این اساس، پاسخ پرسش دوم پژوهش، مبنی یر بررسی میزان تفاوت موجود بین قضات و متهمان در به‌کارگیری مقولهٔ کارگفت در مکالمات دادگاه، مرتفع گردید.

۷. نتیجه‌گیری

برقراری یک ارتباط مؤثر در گفتمان دادگاه، فرایند پیچیده‌ای است که مستلزم آشنایی با پدیده‌ها، نظریه‌ها و مسائل مختلف زبانی جهت درک مناسب این گفتمان می‌باشد. قضاوت عادلانه در این بافت به چگونگی برقراری این ارتباط بین مشارکان گفت‌وگو و شناخت آنان از زبان حقوقی بستگی دارد. هدف از این مطالعه، ارائه بینشی از نحوه عملکرد زبان در بافت حقوقی از طریق شناسایی ابزار زبانی کارگفت در کلام قضات و متهمان به‌عنوان دو عنصر اصلی دادرسی بود.

مقوله «کارگفت» که در این پژوهش بر اساس نظریهٔ سرل (۱۹۶۹) مورد بررسی قرار گرفت، به این نتیجه انجامید که قضات در مقایسه با متهمان، به‌ترتیب استفاده چشمگیری از دو کارگفت «ترغیبی» و «اعلامی» داشته‌اند. هر چند که قضات در گفتار خود از انواع دیگر کارگفت‌ها نیز کم و بیش بهره برده‌اند، اما بروز چشمگیر این دو کارگفت در کلام آنان، حاکمیت بلامنازع و برتری بلاشک قضات را در محکمه به تصویر می‌کشد. از این رو می‌تواند بیانگر این نکته باشد که در گفتمان دادگاه، نمود نوع کارگفت در کلام مشارکان به میزان قدرت قانونی و اجتماعی آنان وابسته است. از نتیجه فوق می‌توان دریافت که در پیکره زبانی مورد پژوهش، متهمان نیز نسبت به قضات به‌ترتیب استفاده بیشتری از سه کارگفت «توصیفی»، «تعهدی» و «عاطفی» در مکالمات دادگاه داشته‌اند. ماهیت کاربردی این سه کارگفت، مهر تأییدی بر انگیزه گفتمانی متهمان است که تلاش بر دفاع از خویش دارند. این مبادرت به استفاده از سه کارگفت مذکور، ما را به مسئله عدم قدرت متهمان در گفتمان دادگاه نیز رهنمون می‌شود.

دستاوردهای این پژوهش، نشان از کارکرد نظریهٔ کارگفت سرل (۱۹۶۹) و مؤلفه‌های مورد نظر او در مکالمات دادگاه داشته و نمونه‌ای از یک صورت‌بندی کارآمد در تعاملات گفتمانی و در حوزه کاربردشناسی زبان است. این پژوهش می‌تواند راهگشای تحقیقات بعدی در رخدادهای حقوقی دیگر و در شفاف‌سازی بیشتر سایر بافت‌های زبانی با بهره‌گیری از این معیار نظری بوده و چشم‌اندازهای نویی را در این بافت‌ها بنماید.

منابع فارسی

آقاگل‌زاده، فردوس (۱۳۹۴). *زبان‌شناسی حقوقی: تحلیل گفتمان حقوقی*. تهران: انتشارات نویسه پارسی.

بهرامی، زهره، مدنی، داوود، قیومزاده، محمود (۱۴۰۲). «بررسی نقش معناشناسی و تحلیل گفتمان در جهت بهبود شهادت قضایی در دادگاه‌ها: نگاهی به ابعاد حقوقی». *دستاوردهای نوین در حقوق عمومی*، ۲(۵)، ۵۶-۸۱.
https://www.ensani.ir/fa/article/525038

پاکروان، مهدیه، بارانی، محمدرضا (۱۳۹۸). «تحلیل سخنان امام حسین (ع) از مدینه تا مکه، بر پایهٔ نظریهٔ کنش‌های گفتاری جان سرل». *مطالعات تاریخ فرهنگی*، ۱۱(۴۲)، ۲۷-۵۹. doi: 10.29252/CHS.11.42.37

خیرآبادی، رضا (۱۳۹۷). «تحلیل زبان‌شناختی شیوهٔ ترغیب زبانی مخاطبان در برنامه‌های مشارکتی کنکورمحور شبکه‌های سیما». *مطالعات بینارشته‌ای ارتباطات و رسانه*، ۱(۱)، ۱۰۸-۱۲۲. https://www.ensani.ir/fa/article/400399

دهقان، مسعود، مهربانی، ژیلا (۱۴۰۱). «بازنمایی مؤلفه‌های گفتمانی وکلا در اقناع قاضی از منظر زبان‌شناسی حقوقی: مطالعهٔ موردی گفتمان پرونده‌های کیفری». *جستارهای زبانی*، ۱۳(۲)، ۵۲۹-۵۶۲. doi: 10.52547/LRR.13.2.17

سبهانی، ثریا، گرجیان، بهمن، ویسی، الخاص (۱۴۰۲). «سبک‌شناسی گفتمان قضات و متهمان در دادگاه از منظر زبان‌شناسی حقوقی». *پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد*، ۲(۱)، ۴۱-۶۳. doi: 10.22034/jls.2023.139833.1045

عباس‌زاده، فرنگیس (۱۳۹۹). *واکاوی عوامل کلامی، غیرکلامی و موقعیتی گفتمان حقوقی و دلایل سوء رفتار و انحراف از هنجارهای گفتمانی در محاکم قضایی جمهوری اسلامی ایران*. رسالهٔ دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد آبادان.

عسکری متین، سجاد، رحیمی، علی (۱۳۹۲). «تحلیل گفتمان حقوقی؛ واکاوی نقش کارگفت در بافت حقوقی». *فصلنامه جستارهای زبانی*، ۴(۴)، ۱۵۱-۱۷۲. https://lrr.modares.ac.ir/article_6139.html

فرخی، سودابه، فقیه ملک مرزبان، نسرین (۱۴۰۲). «تحلیل جملات امری ساده و مرکب در غزلیات سعدی بر اساس نظریهٔ کنش گفتار سرل». *مجله سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)*. شمارهٔ ۹۴، ۱۷۷-۱۹۳. doi: 10.22034/bahareadab.2024.16.7259

گرجیان، بهمن، احمدی نرگسه، رحیم (۱۳۹۸). «بررسی، تجزیه و تحلیل کارگفت‌های اعلامی در سوره‌ها و آیه‌های نازل شده در غزوه‌های رسول خدا (ص)». *پژوهش‌های تفسیر تطبیقی*، ۵(۲)، ۲۷۵-۲۹۶. doi: 10.22091/ptt.2019.3564.1416

ملکی سروستانی، فرناز، مهناز جوکاری، روحانی، علی (۱۳۹۷). «بازنمایی اجتماعی کنش‌های گفتاری زنان (مورد مطالعه: رمان‌های هوشنگ مرادی کرمانی)». *زن و جامعه*، ۹(۱)، ۶۱-۸۰.
https://www.magiran.com/paper/1864769

مؤمنی، نگار (۱۳۹۱). «تحلیل جرم زبانی «دروغ در نظام قضایی» از منظر زبان‌شناسی حقوقی (مطالعه موردی در محاکم قضایی تهران)». *زبان‌پژوهی*، ۴(۷)، ۲۳۹-۲۶۵. doi: 10.22051/jlr.2013.1009

یورگنسن، ماریانه، فیلیپس، لوئیز (۲۰۰۲). *نظریه و روش در تحلیل گفتمان*. ترجمهٔ هادی جلیلی. چاپ پنجم، تهران: نشر نی.

References

Abbaszadeh, F. (2019). Analyzing the Verbal, Non-verbal and Situational Factors of Legal Discourse and the Reasons for Misbehavior and Deviation from Discourse Norms in the Judicial Courts of the Islamic Republic of Iran. Ph.D. Thesis, Islamic Azad University, Abadan Branch. [In Persian].

Aghagolzadeh, F. (2014). Forensic Linguistics: Legal Discourse Analysis, Tehran: Neviseh Parsi Publications. [In Persian].

Askari-Matin, S., & Rahimi, A. (2013). ”Analysis of Legal Discourse: Analyzing the Role of Speech Acts in the Legal Context. *Linguistic Studies*, 4(4), 151-172. [In Persian].
https://lrr.modares.ac.ir/article_6139.html

Austin, J. L. (1962). How to Do Things with Words. Oxford: Clarendon Press.

Bahrami, Z., Madani, D., & Qayyumzadeh, M. (2024). “Investigating the Role of Semantics and Discourse Analysis in order to Improve Judicial Testimony in Courts: A look at Legal Aspects”. *Journal of New Achievements in Public Law*, 2(5), 56-81. [In Persian].
https://www.ensani.ir/fa/article/525038

Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (2007). Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods (5th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Catoto, J. (2019). Speech Acts in Courtroom Proceedings. Conference: 13 PLC Philippine Linguistics, Congress at University of the Philippines- Diliman, Metro Manila, Philippines) pp. 1-80(, Retreived from https://www.researchgate.net.

Creswell, J. W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Dehghan, M., & Mehrabani, J. (2023). "Representation of the Discourse Components of Lawyers in Persuading the Judge from the Perspective of Forensic Linguistics: A Case Study of the Discourse of Criminal Cases". *Journal of Linguistic Studies*, 13(2), 529-562. [In Persian]. doi: 10.52547/LRR.13.2.17

Farrokhi, S., & Faqih-Malek-Marzban, N. (2024). "Analysis of Simple and Compound Imperative Sentences in Saadi's Ghazals based on Searle's Speech Act Theory". *Journal of Persian Poetry and Prose Stylology (Bahar Adab)*, No. 94, 177-193. [In Persian].

Gorjian, B., & Ahmadi-Nargseh, R. (2018). "Examining and Analyzing the Declarative Speech Acts in the Surahs and Verses Revealed in the Campaigns of the Messenger of God (pbuh)". *Researches of Comparative Interpretation Journal*, 5(2), 275-296. [In Persian]. doi: 10.22091/ptt.2019.3564.1416

Heydon, G. (2005). *The Language of Police Interviewing: A Critical Analysis.* Hampshire: Palgrave Macmillan.

Jorgensen, M., & Phillips, L. (2002). *Theory and Method in Discourse Analysis*. Translated by Hadi Jalili. Fifth Edition, Tehran: Nei Publications. [In Persian].

Kheirabadi, R. (2017). "Linguistic Analysis of the Method of Language Persuasion of the Audience in the Konkur-Oriented Cooperative Programs of IRIB Networks". *Interdisciplinary Studies of Communication and Media*, 1(1), 108-122. [In Persian]. https://www.ensani.ir/fa/article/400399

Maleki- Sarvestani, F., Jokari, M., & Rouhani, A. (2018). "Social Representation of Women's Speech Acts (case study: Hoshang Moradi-Kermani's Novels)". *Journal of Women and Society*, 9(1), 61-80. [In Persian]. https://www.magiran.com/paper/1864769

Mohammadzadegan-Khoei, A., & Behnam, B. (2014). "Discourse of Law: Analysis of Cooperative Principles and Speech Acts in Iranian Law Courts". *Asian Journal of Education and e-Learning,* 2(4), 312-322.

Mohammed Ali, J. H. (2020). "Forensic Linguistics: A Study in Criminal Speech Acts". *BSU International Journal of Humanities and Social Science,* (BIJHS) 2(1), 39-65.

Momeni, N. (2013). "Analysis of the Linguistic Crime of "lying in the Judicial System" from the Perspective of Legal Linguistics (A Case Study in Tehran Judicial Courts)". *Journal of Linguistics*, 4(7), 239-265. [In Persian]. doi: 10.22051/jlr.2013.1009

Pakravan, M., & Barani, M. (2018). "Analysis of Imam Hussain's Speeches from Medina to Mecca, based on John Searle's Theory of Speech Acts". *Cultural History Studies*, 11(42), 27-59. [In Persian]. doi: 10.29252/CHS.11.42.37

Pourmohammad, M., & Tajabadi, F. (2022). The Usage of Commissive Speech Act in the Qur'an. *Journal of Interdisciplinary Qur'anic Studies, 1*(2), 57-78.

Schreier, M. (2013). *Qualitative Content Analysis*. Sage.

Searle, J. R. (1969). *Speech Acts*. London: Cambridge University Press.

Sobhani, S., Gorjian, B., & Veisi, E. (2024). "Analyzing Discoursal Style of Judges and Defendants in Courtroom Based on Forensic Linguistics". *Journal of Linguistic Studies*: Theory and Practice, 2(1), 41-63. [In Persian]. doi: 10.22034/jls.2023.139833.1045

Yule, G. (1996). *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.